

Mit olvas a digitális generáció?

Interjú Gombos Péterrel a 2017-es olvasásfelmérés eredményeiről

Az én könyvtáram projekt keretében végzett 2017-es országos reprezentatív olvasásfelmérés miben tér el az eddigi olvasási szokásokra irányuló vizsgálatoktól?

G.P.: Most először kerültek be a vizsgált körbe a 3–6 éves gyerekek, ez szerintem nagyon fontos különbség. Másrészt a pályázati forrásnak köszönhetően a kutatást két éven belül meg lehet ismétetni, ilyenre korábban még nem volt példa.

Mik voltak Ön számára szülőként és tanárként a felmérés legfontosabb tapasztalatai?

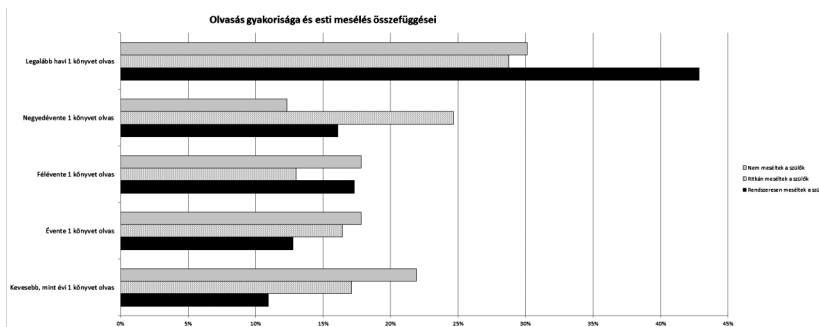
G.P.: Azt gondolom, attól függően, ki milyen területen dolgozik, más lehet számára érdekes az eredményekből. Biztosan én is elfogult vagyok, korábbi kutatásaim valószínűleg befolyásolják azt, hogy mire kaptam föl leginkább a fejemet. Két ilyen dolog volt: a fiatalok által megjelölt kedvelt műfajok rangsora, illetve az internethasználat és az olvasási kedv összefüggése. Ismereteim szerint eddig reprezentatív mérés nem igazolta, hogy a világhálót igen aktívan használók – akik saját bevallásuk szerint szinte folyamatosan online vannak – nagyobb része nem olvas könyveket. Közel 58%-uk. Ami a műfajokat illeti, a fiatalok körében meglehetősen népszerűek a fantasyk és a képregények, de valószínűleg soha ennyien nem olvastak még sci-fiket sem, mint manapság.

Ez az irodalmi kánontól való távolodást jelzi? Hogyan változott az olvasók klasszikusokhoz való viszonya az utóbbi évtizedben?

G.P.: A felmérésből furcsán kettős olvasói kép rajzolódik ki. Egyrészt a fiatalok közül sokan jelölték meg kedvencként kortárs szerzőket, műveket, de ugyancsak sokan mondtak klasszikus regényeket, írókat, olyanokat, akikkel iskolai irodalomként találkoztak. Ennek kapcsán olyan érzésünk lehet, hogy akik nem olvasnak, azok bementek egy olyan címre, szerzőre, amiről, akiről tudják, hogy értékes, fontos mű, író. Érdekes az is, hogy a legkedveltebb alkotók között most először nincs ott Jókai. Pedig az iskolában még mindig jelen van, nem is kis hangsúllyal.

Miért hároméves kortól vizsgálták az olvasás szerepét és szokását a gyermekek életében? Ebben az életkorban érdemes elkezdeni a könyvekkel való ismerkedést?

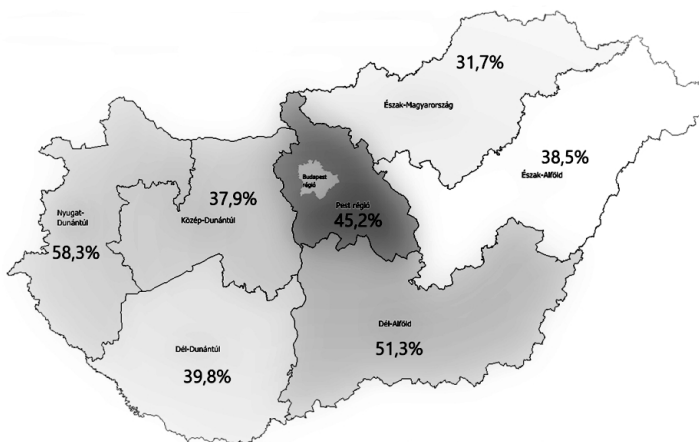
G.P.: Korábbi kutatásokból, de a mi mostani vizsgálatunkból is kiderült, hogy milyen erősszefüggés van a gyermekkori mesélés és az olvasóvá válás között. Az a kicsi, aki rendszeresen hall otthon meséket, jóval nagyobb eséllyel lesz később irodalomszerető és -értő ember.

Érdekes, hogy ehhez képest korábban nem vizsgálták ezt a korosztályt. Számunkra egyértelmű volt, hogy – ha már lehetőségünk van egy ekkora kutatásra – jó lenne többet tudni arról, hogy állnak hozzá a szülők az ennyi idős gyerekeik olvasóvá neveléséhez, vajon mennyien szakítanak rendszeresen időt a mesélésre. Az eredmény egyébként nagyon érdekes volt, mert bizonyos hátrányos helyzetű régiókban annyival kisebb a mesélési kedv, mintha egy teljesen más klasztert mértünk volna.

Mit jelent ez számokkal kifejezve? Kiemelne néhány példát?

G.P.: A dél-alföldi régió ugyanúgy hátrányos helyzetű, mint az észak-magyarországi. Ehhez képest előbbiben a családok mintegy 51%-ában van mindennapos mesélés, utóbbinál ez valamivel több, mint 31%. Ez nagyon komoly különbség.

A naponta mesélők aránya az egyes régiókban

Olvasás tekintetében melyek a legjobb és legrosszabb helyzetű régiók?

G.P.: Egyértelműen Dél-Dunántúl és Észak-Magyarország van a legrosszabb helyzetben. Budapesten sokkal jobb kép rajzolódik ki. Ugyanakkor például a könyvtárhasználat az KSZR-es településeken lett jobb, vagyis vidéken. Emellett például Közép-Dunántúlon vannak a legkevesebben azok, akik egyáltalán nem vesznek könyvet a kezükbe.

Mit olvasnak szívesen a szülők az óvodáskorúak számára?

G.P.: A népszerűségi lista élén Bartos Erika, Benedek Elek és a Grimm testvérek vannak. E hármából csak utóbbi érdekes, a Grimm-mesék ugyanis nem óvodásoknak valók...

A felmérés az Alfa és a Z generáció tagjait is vizsgálta. Látható-e, körvonalazható-e az eltérés a két generáció olvasási szokásait illetően?

G.P.: Szerintem ez a vizsgálat erre kevésbé volt alkalmas. A legutóbbi mérés (2005) idején egyrészt az alfák még meg sem születtek, másrészt jómagam a korábbi kutatások eredményeinél nem láttam részletes, korosztályok szerinti bontást. A mostani adatokból persze látszanak különbségek, de ezek inkább az életkorból adódhatnak. Azért is fontos lenne, hogy ez a vizsgálat rendszeresen, viszonylag szabályos időközönként megismétlődjön, hiszen akkor megláthatnánk azokat a sajátosságokat is, amelyekre a kérdés irányult.

Kik a toplistás szerzők a kisiskolások körében?

G.P.: Sajnos pontosan ugyanazok, mint az ovisoknál. Ami azért szomorú, mert mondjuk, Benedek Elek e korosztálynak is jó, Grimm realisan itt kerülhet elő, de Bartos Erikán már túl kellett volna lépni a 8-10 éveseknek. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy e korcsoportnál a szülők válaszoltak a gyerekek helyett.

A művek teljes lajstromát nézve milyen képet kapunk a kisiskolások és az óvodások olvasmányairól?

G.P.: Mindkét korosztálynál egyértelmű, hogy ezek valójában a szülők listái. Ami általánosságban elmondható, az az, hogy „megbízható” könyveket választanak. Vagyis vagy olyat, amelyet régóta ismernek, szeretnek (Benedek Elek, Grimm), vagy olyat, amelyről sok szó esik, sokat hallunk róla – ilyen Bartos Erika. A legtöbbet említett tízbe olyan szerzők is befértek, akik valójában nem ennek a korosztálynak írtak, de róluk tudták a megkérdezettek, hogy nem „ciki” mondani a nevüket.

Kiderül a felmérésből, hogy a szülő, a tanár (óvodapedagógus) vagy a gyermek ízlése, választása határozza-e meg, mit olvasnak a gyerekek? Kinek a „felelőssége”, milyen könyv kerül a gyerekek kezébe?

G.P.: Egyértelműen a szülőé. Ez a kutatás ráadásul úgy működött, hogy a szülőket kérdezték meg, így nyilván azt tudtuk meg, ők mit gondolnak. De amúgy is az a természetes, hogy a legfontosabb szocializációs közeg, a család legyen a döntő tényező.

Hogyan változik a lista 10-14 évesek kedvenceit tekintve?

G.P.: Itt nagyon „vegyes” a kép, a klasszikus, nagyrészt száz évnél idősebb szerzők mellett a kortársak kerültek az első tízbe. Ez persze fölvet kérdéseket. Például: senki sem olvassa az 1930-as és az 1990-es évek között született műveket? Ha így van, ennek mi az oka? Az „iskolai irodalmon” kívül valóban csak az aktuálisan legnépszerűbb, főként populáris könyveket szeretik? Szinte vicces az első négy könyvet együtt említeni: 1. *Egri csillagok* 2. *Pál utcai fiúk* 3. *Harry Potter* 4. *Egy ropi naplója*.

A 14-18 évesek számára kik a legnépszerűbb írók?

G.P.: Ez az első korcsoport, akik maguk adtak választ, szülői jelenlét nélkül. Talán nem véletlen, hogy két kortárs szerző van az élen, Leiner Laura és Rowling. A kedvenc művek dobogóján ott van még az *Alkonyat* is.

Milyennek látja a kamaszok ízlését a szövegválasztás terén?

G.P.: Alighanem a legizgalmasabb az összes korosztály közül. Őket talán kevésbé érdekli, hogy mi az elvárás velük kapcsolatban. Csak azok mondhattak olyan címet, szerzőt, amit, akit illik ismerni, akik valójában nem olvasnak. A többiek bátran bementék a kedvenceket, akkor is, ha populáris, irodalomórán sosem említett regények azok. Leiner Laurától Rejtő Jenőn át Stephen Kingig igen színes a paletta. Ez szerintem jó.

A könyvpiacon kínálattal összevetve a teljes népszerűségi skálát mennyire ismerik a kortárs szerzők új műveit a mai fiatalok?

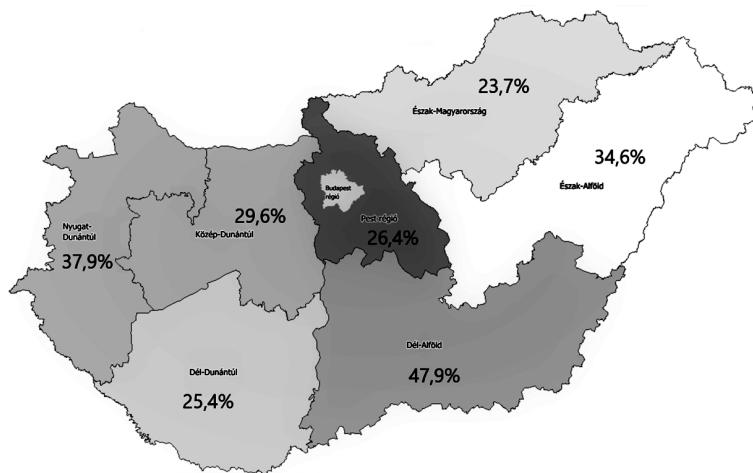
G.P.: E tekintetben nem lehetünk elégedettek. Jórészt azok a friss művek kerültek elő, amelyek átléptek egy szintet, s szinte egy egész korcsoportot „beszippantottak”. Érdekes, hogy Leiner Laura vagy Fejős Éva emellett kifejezetten „csajos író”. A fiúknál nem látszik, hogy lenne hasonló kedvencük napjainkból. De szerintem ennél is szomorúbb, hogy a közelmúlt irodalma mintha nem is létezne...

A felmérés azt is vizsgálta, mikor olvasnak a gyermekek. A válaszok alapján melyik napszak, időszak kedvez az olvasásnak?

G.P.: Ez korosztályonként változik. A legkisebbeknél legjellemzőbb az „otthon, hét-köznap este” (a szülők 48,9%-a szerint gyakran olvasnak ilyenkor), de csak kevéssel marad el ettől (45%) a hétvége. Ami a helyszínt illeti, elgondolkodtató, hogy a 3–5 évesek között a legalacsonyabb a könyvtárban gyakran „olvasók” aránya (0,7%), illetve döbbenetes magas a tékában soha nem olvasóké – 91,1%.

Az iskolások szeretnek könyvtárba járni?

G.P.: Sajnos ez az a téma, amelynél szerintem hamis képet mutat a kutatás. Mivel a kisebbeknél itt is a szülők válaszoltak, feltételezem, hogy valójában nincsenek pontos információik a témában. A számok ugyanis azt sugallják, hogy a gyerekek többsége nem járt még könyvtárban, de ez képtelenség.

A könyvtári tagok aránya a 18 éven aluliak körében

Mik azok a háttértényezők, melyek leginkább befolyásolják a gyermekek olvasási szokásait?

G.P.: Ha egy tényezőt kellene kiemelnem, akkor a szülői háttér lenne az. A könyvek száma otthon, a könyvekre költött pénz, a könyvtári tagság, a szülők mesélési kedve, olvasási szokásai mind-mind fontos elem. Azt be kell vallanunk, hogy ez a kutatás e téren nem mutatott újdonságokat, „csak” alátámasztotta korábbi vizsgálatok következtetéseit.

Korunk nevelési elveinek egyik fontos kérdése, hogy a szülő mennyit engedjen be otthonába a virtuális térből. Ön szülőként milyen mértékben korlátozza az internet használatát?

G.P.: Én azt gondolom, tudatosságra kell nevelni a nethasználatban. A világhálót tudni kell okosan, jól használni. Akár játéokra, szórakozásra is, csak tudni kell, mikor, miért lép föl a gyermek. A szörfözős, valójában céltalan netezés sokat árt. Azt is meg kell tanítani, hogy nem tragédia, ha egy üzenetet nem olvasunk el öt percen belül...

A vizsgálatok alapján milyen viszonyban áll a virtuális térben eltöltött idő az elolvasott könyvek számával? Sok szülőnek az a tapasztalata, hogy a hagyományos értelemben vett olvasást kiszorítja a közösségi oldalakon zajló állandó tevékenység, folyamatos részvétel. Marad egyáltalán ideje a virtuális közösségek aktív tagjainak az olvasásra?

G.P.: Ahogy erre korábban is utaltam, egyértelmű az összefüggés a könyvolvasási kedv és a netezés között. Érdekes módon ezúttal nem a két szélsőség mutatott „rossz hozzáállást”. Korábban arra utaltak a jelek, hogy a nagyon sokat és az egyáltalán nem netezők távolodnak el a könyvek világától. E vizsgálatban látványos volt a különbség még a két szélsőség között is: a napjaik jelentős részét online térben töltők lényegesen kevesebbet olvasnak. Érdekes kérdés, hogy az időhiány miatt, vagy ez a fajta befogadás a digitális

barangoláshoz képest kisebb „dopaminfröccsöt” ad. A folyamatos, gyors ingerhatások mellett a történetek olvasása egyszerűen unalmassá válhat.

Milyen gyakran szokott internetet (számítógépen, laptopon, táblagépen vagy okostelefonon keresztül) használni?	Elfoglaltságai mellett – a tankönyvön és az iskolai kötelező olvasmányokon kívül – olvas-e könyveket (vagy ha még nem tud olvasni, akkor olvasnak-e fel neki)?				
	Egyet sem olvasott az utóbbi 12 hónapban	1-3 könyvet elolvasott az utóbbi 12 hónapban	legalább egyet negyedévenként	havonként legalább egy könyvet elolvasott?	nem tudja / nem válaszol
10-20 percenként ránéz (gyakorlatilag folyamatosan online van)	57,7%	24,4%	14,1%	3,8%	0,0%
1-2 óránként	28,7%	41,1%	21,7%	7,0%	1,6%
naponta	28,0%	42,4%	18,6%	8,7%	2,3%
naponta többször	33,5%	33,2%	20,1%	10,5%	2,6%
hetente többször	23,9%	39,8%	22,9%	11,9%	1,5%
hetente egyszer-kétszer	28,3%	26,1%	27,2%	14,1%	4,3%
ennél ritkábban	33,3%	11,1%	0,0%	44,4%	11,1%
nem szokott internetezni	44,4%	22,8%	13,4%	17,1%	2,3%

Ezt a tendenciát mutatják a nemzetközi vizsgálatok eredményei is?

G.P.: Olyan külföldi kutatást, amely pontosan ezt vizsgálta, nem ismerek, de hasonlók alapján azt mondhatom, hogy igen. Azt ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a magyar gyerekek bőven átlag feletti időt töltenek a világhálón. De így volt ez korábban a tévénézéssel is.

Van-e a nemzetközi gyakorlattól eltérő sajátos jellemzője a magyar gyermekek olvasási szokásainak?

G.P.: Szerintem igen, de nem csupán erre a kutatásra hivatkozva mondhatjuk ezt. A *Rumini* immár több mint évtizedes sikere bizonyítja például, hogy a magyar gyerekekre

nem csupán a „kevés szöveg, sok kép” típusú kiadványok vannak hatással. Közben begyűrűznek persze a nemzetközi divatok is. Egyre népszerűbbek a képregények, de olyan külföldi sikerosorozatok, mint a *Ropi naplója* vagy az *Alkonyat* is népszerűségi listák élén vannak nálunk is. Ami kicsit „kilóg a sorból”, az a *Szent Johanna gimi*. Misztikus szál nélküli, helyenként kifejezetten intellektuális sorozat, a régi lányregények nyomdokán járva – s immár lassan egy évtizede változatlan sikerrel. A nemzetközi szintéren nem az effajta lányregények vannak az eladási listák élén.

Melyik korosztályt lehet leginkább terelni az olvasóvá válás útján?

G.P.: Minél kisebb korban kell elkezdeni. Ha igazán hatékonyak szeretnénk lenni, akkor a születendő gyermek anyukájával kell elkezdni foglalkozni. S aztán sokat és lehetőleg tudatosan már az újszülöttel is. A könyvekhez, az olvasáshoz való viszonyt (is) nagyon jelentősen befolyásolja az első pár hónap.

Egyre több hazai és nemzetközi példát látunk arra, hogy az olvasásnépszerűsítő mozgalmak a családokat célozzák, és tagjait együtt nevelik olvasásra. Megtanítható a szülő arra, miként szerettesse meg az olvasást gyermekével?

G.P.: Igen. Nem könnyű feladat ez, de nem is lehetetlen. Az a szülő, aki szeretne jó édesanyja, édesapja lenni a gyermekének, az megérti, elfogadja azt is, hogyan lehet segítség az olvasóvá nevelésben. A mesélés, a beszélgetés nem nagy dolog, nem igényel különös kompetenciákat. Persze, vannak érdektelen felnőttek, velük nagyon nehéz bármit kezdeni.

Négy ország összefogásával a gyerekeknek szóló hangos olvasást népszerűsítette a legutóbbi Visegrad Reads to Kids című rendezvénysorozat, melynek szervezésében Ön is részt vett. Mi a tapasztalata, mennyire képes formálni a szülők szemléletét egy ilyen kezdeményezés?

G.P.: Egy év, egy kampány aligha hoz eredményeket, de több ilyen – vagy hasonló – program sokat számíthat. Nemcsak azért, mert megjelenik egy-egy hasznos kiadvány például arról, hogy hogyan meséljünk a gyerekeknek, vagy hogy milyen eredménye lehet a rendszeres mesélésnek. Legalább ilyen fontos, amikor a szülők számára fontos, érdekes, hiteles emberek (legyenek azok sportolók vagy színészek) beszélnek az olvasás, a felolvasás jelentőségéről.

Hogyan változott az utóbbi évtizedben az olvasóvá nevelés módszertana és eszköztára? Mit jelent napjainkban ez a pedagógiai feladat?

G.P.: Normális esetben az olvasóvá nevelés elsődleges közege a család. Ha ott nem megfelelők a feltételek, akkor nem fog jól működni a dolog. Az óvoda, az óvodapedagógusok sokat segíthetnek, de a szülői háttérrel nem pótolhatják még a legjobb pedagógusok sem.

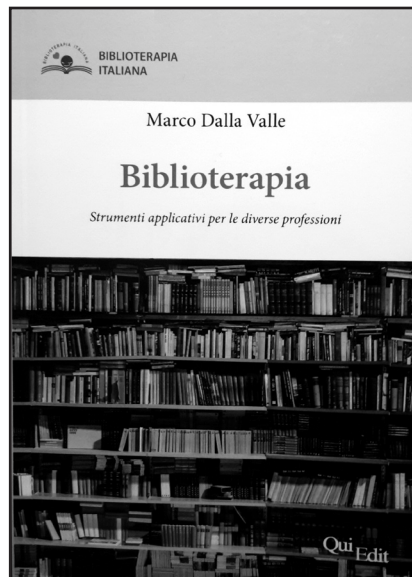
Természetesen kulcsfontosságú később az iskola, a tanító személyisége is. E téren nagyon pozitív változásokat láttunk az elmúlt évtizedben, szerencsére egyre kevesebb helyen „kínózzák” az alsós gyerekeket az életkoruknak nem megfelelő könyvekkel. Sajnos ugyanezt nem mondhatjuk el a fősősöknél. Noha mostanra komoly szakirodalma van

annak, hogy mit lehetne, kellene bevinni a 10–14 évesek irodalomóráira, a 30-40 évvel ezelőtti állapotokhoz képest alig változott valami. Érdeemes megnézni, milyen népszerűségi listája van a 10–14 éveseknek. Néhány – nem sok – népszerű regény (*Harry Potter*, *Hűvösölgyi sulí*) mellett csak veretes klasszikusokat találunk. És akkor felmerül a kérdés: tényleg elhihetjük, hogy ma egy kamasz a *Légy jó mindhalálíigért*, *A kőszívű ember fiaíért* vagy a *Kincskereső kisködmöníért* rajong? Az elmúlt években volt olyan kutatás, amely megmutatta, hogy épp e regényeket mennyire nem szeretik az iskolások. Ahogy azt is láhattuk, hogy sajnos a könyvtárosokat nem szokták megkérdezni a magyartanárok a könyvválasztás előtt. S hogy hogyan változott az olvasóvá nevelés módszertana? Tapasztalataim szerint még mindig túl keveset beszélünk arról, hogy ezt tudatosan kellene csinálni, minden korosztálynál. Iskolai keretek között még mindig nem jellemző, hogy végiggondolt, kitalált, leírt tervet lássunk a pedagógus részéről arra, hogyan is képzelí el diákjai olvasóvá nevelését.

A felmérés eredményei hogyan befolyásolhatják az olvasóvá nevelés folyamatát?

G.P.: Ez egy elméleti munka. Bár az értékelő tanulmányokban elő-előfordulnak értékelő megjegyzések, még ritkábban javaslatok, de hogy ebből mi megy át a szülői, pedagógusi, könyvtárosi gyakorlatba, az már nem rajtunk múlik.

Az interjú t Huszti Ágnes készítette

Marco Dalla Valle Biblioterapia című könyvének ismertetése a következő oldalakon található